

Harran İlahiyat Dergisi | Harran İlahiyat Journal

Sayı/Issue: 45, Haziran/June 2021, 201-226

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hij/issue/62823>

ISSN 2791-6812

XIX. Asırda Bir Sûfî Şair: Seyfeddin Bosnevî, Tasavvufî Yönü ve Şiirleri

A Sufi Poet in the 19th Century: Sayf ad-Dîn Bosnawî, His Sufism and Poems

Yazar Bilgisi Author Information	
Atila GÖKDEMİR (AG) Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Isparta, Türkiye Asst. Prof., Süleyman Demirel University Faculty of Theology, Isparta, Turkey atilagokdemir@sdu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-3533-4604	
İsmail AK (İK) Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta Türkiye PhD Student, Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences, Isparta, Turkey ismayilak@hotmail.com, orcid.org/0000-0002-1909-5228	
Yazar Katkıları Author Contributions	Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study: AG: (%50), İK: (%50) Veri Toplanması / Data Collection: AG: (%60), İK: (%40) Veri Analizi / Data Analysis: AG: (%50), İK: (%50) Makalenin Yazımı / Writing: AG: (%60), İK: (%40) Gönderme ve Revizyon / Submission and Revision: AG: (%60), İK: (%40)

Makale Bilgisi Article Information	
Makale Türü Article Type	Araştırma Makalesi Research Article
Yayın Etiği Publishing Ethics	Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. Makale, çift taraflı kör hakemlik yöntemiyle en az iki hakem tarafından incelenmiştir. This article has been scanned with iThenticate software and no plagiarism detected. It has been examined by at least two referees using double sided blind refereeing method.
Finansman Funding	Yazarlar, bu çalışma için herhangi bir dış fon almadıklarını beyan eder. Authors declare that they get no any external funding for this study.
Çıkar Çatışması Conflict of Interest	Yazarlar bu çalışmayla ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder. Authors declare that there is no any conflict of interest related to this study.
DOI	https://doi.org/10.30623/hij.953001
Geliş Tarihi / Received	Kabul Tarihi / Accepted
1 Mart/March 2021	7 Haziran/June 2021

Öz

XIX. asır, Osmanlı Devleti'nin ekonomik, siyasî ve sosyal sorunlarla mücadele ettiği, buna mukabil toplumsal hayatta önemli ıslahatlar yapma gayretinde olduğu bir dönemdir. Bu asırda Devlet, yüzünü Batı'ya dönmüş, yüz yüze gelinen sorunlar karşısında başta Tanzimat ve Islahat Fermanları olmak üzere siyasî, sosyal ve kültürel hayatta köklü değişikliklere gidilmiştir. XIX. asırda idârî, askerî, mâlî vb. birçok alanda görülen zihniyet dönüşümü kendisini kültürel hayatın en önemli unsurlarından biri olan edebî sahada da göstermiştir. Bu dönüşümden ve sosyo-kültürel hayatta görülen yeniliklerden etkilenen klâsik Türk edebiyatı, XIX. asırda birçok şair yetiştirmekle beraber, eski şairleri taklitten öteye gidememiştir. Öte yandan din ve tasavvuf da önceki asırlarda olduğu gibi bu edebî geleneğin temel kaynakları olma hususiyetlerini devam ettirmiştir. Bu asırda yetişen ve ağırlıklı olarak dinî-tasavvufî şiirler kaleme alan şairlerin çoğunluğu başta Mevlevîlik ve Nakşibendîlik başta olmak üzere çeşitli tarikat zümrelerine mensup kimselerdir. Dinî-tasavvufî muhtevalı şiirlerin ağırlığının daha açık şekilde hissedildiği bu asırda yaşamış mutasavvıf şairlerden biri de Seyfeddin Bosnevî'dir.

Şuarâ tezkireleri ile devrin tasavvufî hayatının ele alındığı *Sefîne-i Evliyâ*, *Sicill-i Osmânî* ve *Tuhfe-i Nâilî* gibi tabakat kitaplarında taramalar yapılmış, ancak Seyfeddin Bosnevî hakkında herhangi bir malumat elde edilememiştir. Kaynaklarda hayatı ile ilgili herhangi bir bilgi yer almayan Seyfeddin Bosnevî ile ilgili tespitler, kaleme aldığı şiirler vasıtasıyla yapılmıştır. Şairin tespit edilebilen tek eseri, hayatı hakkındaki bilgilerin de elde edildiği şiirlerini ihtiva eden ve kütüphane kayıtlarında *Manzûme-i Bosnevî* olarak yer alan risalesidir. Buna göre ailesi müşirlik yapmış olan şair, aslen Saraybosnalı olup memleketinden göç ederek İstanbul'a gelmiştir. Ardından Nakşibendî tarikatının XIX. asırdaki önemli temsilcilerinden Kütahyalı Evliyâzâde Şeyh İsmâil Hakkı Efendi'ye intisap etmiştir. İstanbul'un ardından hayatının bir kısmını da Bursa'da geçirdiği tahmin edilen şair, kaleme aldığı manzumelerinde mürşidi Evliyâzâde İsmâil Hakkı'yla ilgili de teferruatlı bilgilere yer vermiştir.

XIX. asır mutasavvıf şairlerinden olan Seyfeddin Bosnevî, şuarâ tezkirelerinde yer bulamamıştır. Bu nedenle yaşadığı devirdeki edebî muhitlerde şairliği hakkında ortaya konulan görüşler tespit edilememiştir. Kaleme aldığı şiirlerinde de sanat telakkisi, edebî şahsiyeti ve şiir söylemedeki kudretiyle ilgili herhangi bir görüş beyan etmemiştir. Manzumelerinde genellikle "Seyfî" mahlasını kullanan şair, birkaç şiirini "Bosnevî" mahlasıyla yazmıştır. Bir şiirinde ise mahlas kullanmamayı tercih etmiştir. Bosnevî, tasavvufî gelenekte olduğu gibi şiirlerini, edebî sahadaki kudretini göstermek maksadıyla değil, tasavvufa dair duygu ve düşünceleriyle manevî tecrübelerini aktarmak, ekseriyetle de bağlı bulunduğu tarikatın önemli simalarına olan sevgisini dile getirmek maksadıyla kaleme almıştır. Manzumelerinde bazı Farsça ibareler dışında oldukça sade ve anlaşılması kolay bir dil kullanan ve samimi bir üslupla okuyucuya hitap eden şair, yaşadığı devrin orta derecedeki şairleri arasında gösterilebilir. Kütüphane kataloglarında yapılan taramalar neticesinde şiirlerini ihtiva eden ve incelemeye konu olan *Manzûme-i Bosnevî* adlı risâle haricinde başka bir eseri tespit edilememiştir.

Bu makalede, öncelikle hakkında şu ana kadar herhangi bir çalışma yapılmamış olan XIX. asır sûfi şairlerinden Seyfeddin Bosnevî'nin hayatı, tasavvufî yönü ve edebî şahsiyeti ile ilgili bilgiler ortaya konulacak, ardından kaleme aldığı şiirlerin şekil ve muhteva incelemesi yapılacaktır. Son olarak ise, şiirlerin transkripsiyonlu metni verilecektir. Çalışma, XIX. asırda yaşamış olmakla beraber şuarâ tezkireleri ve devrin tasavvufî hayatına ışık tutan tabakât kitaplarında yer bulamayan bir şair olan

Seyfeddin Bosnevî'nin hayatı ve şiirlerinin ortaya çıkarılarak ilim âleminde tanıtılması bakımından önem arz etmektedir. Asrın önemli mutasavvıflarından olan Evliyâzâde İsmâil Hakkı Efendi ile ilgili arşiv belgeleri ve dönem hakkında malumat veren kaynaklarda yer almayan bilgilerin ortaya konulması da çalışmayı önemli kılan bir diğer husustur.

Anahtar Kelimeler: Türk İslâm Edebiyatı, Seyfeddin Bosnevî, Manzûme-i Bosnevî, XIX. Asır Klâsik Türk Edebiyatı, Evliyâzâde Şeyh İsmâil Hakkı, Nakşibendîlik

Abstract

19th century is a period when the Ottoman Empire contended with economic, political and social problems, while it endeavoured to make significant reforms in social life. In this era, the Empire faced forward to the West and carried out significant reforms in political, social and cultural spheres, including the Imperial Edict of Gulhane and Royal Edict of Reform, in order to handle the problems. The intellectual reforms taking place in several areas such as administration, military and finance in the 19th century is also seen in literary area, one of the most significant elements of cultural life. The Classical Turkish Literature, affected by this transformation and the reforms seen in socio-cultural life produced many poets in the 19th century. But, they mostly imitated former poets. On the other hand, as in the past centuries, religion and sufism continued to be basic sources of this literature. Most of the poets who lived in this century and wrote mostly religious-sufi poems were the members of a sect, especially Mawlawiyya and Naqşyabandiyah. One of the Sufist poets who lived in this century, in which the effect of religious-sufi poems was clearly felt, is Sayf ad-Dîn Bosnawî.

Although collections of biographies of poets and sufis, such as *Sefîne-i Evliyâ*, *Sicill-i Osmânî* and *Tuhfe-i Nâilî* are examined, no information about Sayf ad-Dîn Bosnawî could be obtained. As no information is found about Sayf ad-Dîn Bosnawî, he was made known via his own poems. The only work of the poet that could be confirmed is a booklet that contains his poems, which also include information about his life. This booklet is registered in library records under the name of *Manzûme-i Bosnevî*. According to the booklet, ancestors of the poet acted as a state counsellor, he was originally from Bosna, but migrated to Istanbul. After that, he was spiritually attached to Awliyâzâde Sheikh İsmâ'îl Haqqî of Kutahya, one of the most prominent representatives of Naqşyabandiyah in 19th century. The poet, who is predicted to spend some time in Bursa after Istanbul, gives detailed information about his teacher Awliyâzâde Sheikh İsmâ'îl Haqqî in his poems.

Sayf ad-Dîn Bosnawî, a 19th century sufi poet, is not included in the collections of biographies of poets. Thus, we could not find many opinions of literary circles on his poetry during the era. Also, in his poems, it is seen that he does not state any idea about his understanding of art, literary personality and artistry in his poems. He generally uses the pseudonym "Seyfi" in his poems, but he writes some of his poems under the pseudonym "Bosnavi". Also, he preferred not to use a pseudonym in a single poem. As in Sufist tradinion, Bosnevi does not write his poems with the intent of showing his power in literary area. Contrarily, he does so in order to reveal his feelings and opinions about sufism, explain his spiritual experiences and especially express his love and respect for significant figures of his sect. The poet who uses a simple and plain language in his poems except for some Persian words and addresses to the reader in an unreserved style can be regarded as an ordinary poet in his era. Despite researches in library caralogues, no work of the poet is found except for *Manzûme-i Bosnevî*, which contains his poems.

In this study, first, some information on Sayf ad-Dîn Bosnawî's life, sufism and literary personality is presented. Then, the structure and content of his poems are analysed. Finally, his poems are transcribed. Considering that Sayf ad-Dîn Bosnawî, a 19th-century Sufi poet, and his poems are not included in collections of biographies of poets and sufis, this study plays an important role in introducing him and his poems to the academic world. Also, the study makes a significant contribution to the field as it contains valuable information on Awliyâzâda Sheikh Ismâ'îl Hâqqî, one of the significant Sufis of the era, which does not exist in archive documents and important sources of the era.

Keywords: Turkish Islamic Literature, Sayf ad-Dîn Bosnawî, *Bosnawî's Poems*, 19th Century Classical Turkish Literature, Awliyâzâda Sheikh Ismâ'îl Hâqqî, Naqsyabandiyah

Giriş

XIX. asır, Osmanlı Devleti'nin ekonomik sıkıntılar, toprak kayıpları ve milliyetçilik isyanları gibi sorunlarla mücadele etmek zorunda kaldığı, diğer taraftan Tanzimat ve Islahat Fermanları yoluyla toplumsal hayatta köklü yeniliklerin gerçekleştirilmeye çalışıldığı bir dönemdir. Bu asırda Osmanlı Devleti'nin yüzünü Batı'ya dönmesiyle siyasî, sosyal ve kültürel hayatta köklü değişiklikler ortaya çıkmıştır. Söz konusu zihniyet dönüşümü, edebî sahada da yeni telakkilerin doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu noktada, derinlik ve incelikten uzak, özgün söyleyişler içermeyen, eski şairleri taklitten öteye geçemeyen eserler veren klâsik Türk edebiyatı, her şeye rağmen çok sayıda şair yetiştirmiştir. Bu edebî geleneğin temel kaynakları durumundaki din ve tasavvuf, bu yüzyılda da canlılığını sürdürmekte, klâsik Türk şiirinin her döneminde olduğu gibi, XIX. asırda da dinî-tasavvufî şiirlerin ağırlığı açıkça görülmektedir. Bu asırda yetişen ve yoğun olarak dinî-tasavvufî şiirler kaleme alan şairlerin çoğunluğunun, Mevlevîlik ve Nakşibendîlik başta olmak üzere, çeşitli tarikatlara müntesip oldukları bilinmektedir.¹ XIX. asırda yetişen mutasavvıf şairlerden biri de Nakşibendî tarikatı mensubu bir şair olan Seyfeddin Bosnevî'dir. Bu çalışmada, öncelikle Seyfeddin Bosnevî'nin hayatı, tasavvufî ve edebî yönü hakkındaki tespitler ortaya konulacak, ardından kaleme aldığı manzumeler dil, üslup, şekil ve muhteva yönünden incelenecektir. Son olarak ise, manzumelerin transkripsiyonlu metni verilecektir.

1. Seyfeddin Bosnevî'nin Hayatı

Seyfeddin Bosnevî, XIX. asırda yaşamış sûfî şairlerdendir. *Sefîne-i Evliyâ, Sicill-i Osmânî* ve *Tuhfe-i Nâilî* başta olmak üzere, devrin edebî ve tasavvufî hayatına ışık tutan tabakat kitapları ve şuarâ tezkirelerinde yapılan taramalara rağmen Seyfeddin Bosnevî hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır. Bu sebeple, Bosnevî'nin hayatı bizzat kaleme aldığı manzumelerde verdiği bilgilerden yola çıkılarak ortaya konulmuştur. Buna göre, şairin asıl ismi Seyfeddin'dir. Bununla birlikte kendisini manzume başlıklarında "Seyfullah, Âşık Seyfeddin, Seyfeddin Bosnevî, Âşık Seyfeddin Bosnevî, Derviş Seyfeddin, Derviş Seyfeddin Bosnevî" şeklinde de nitelendirmiştir. Doğum tarihi tam olarak tespit edilemeyen şairin, mevcut eserini M. 1865 senesinde tamamladığı bilgisinden

¹ Mustafa İsen – Osman Horata, "Tarihi Gelişim", *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, ed. Mustafa İsen (Ankara: Grafiker Yayınları, 2009), 157-159; İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Nazım ve Nesri", *Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri* (İstanbul: Söğüt Yayınları, 1989), 8/99-103.

hareketle,² bu asrın ilk yarısında doğduğu söylenilebilir. Şair, aslen Saraybosnalıdır. Nitekim manzumelerinin toplandığı *Risâle*'nin başında yer alan “Gofte-i Fakîrû'd-dâî ilâ Rahmeti Rabbihi'l-Bârî Seyfullâhu'l-Âî eş-şehîr bi-Bosna Serâyî” ibaresi, şairin memleketinin Saray Bosna olduğunu açıkça göstermektedir. Bazı şiirlerinde de memleketine nisbetle “Bosnevî” mahlasını kullanan şairin, mürşidi hakkında kaleme aldığı bir methiye ile “Memleket Medhiyyesi ve Terceme-i Ahvâl” başlıklı manzumesinde yer alan ifadeler de memleketi hakkında aydınlatıcı bilgiler ihtiva etmektedir:

Gelüp Bosna diyârından irişdim zât-ı pâkiñe
Cihâniñ devletin buldum kavuşdum zât-ı pâkiñe³
Çalkınup bahr-i hevesde olmuşam mâ-i tahûr
Der ki Seyfî vilâyetdir Serâydir meskenim (Vr.No: 16a)

Aslen Saray Bosnalı olan şair, çocukluk yıllarında memleketinden ayrılmış ve hayatının geri kalan kısmını gurbette geçirmiştir:

Şabâvetden berü ğurbet diyârında esîr oldı
Benim mürşid Kütâhiden baña enseb tecellîmdir (Vr.No: 17a)

Manzumelerinde memleketi hususunda açık bilgiler veren Seyfeddin Bosnevî, Saray Bosna'dan sonra İstanbul'a gelmiş ve Tophane civarında ikamet etmiştir:

Olmuşam berzâh-ı bahriñ düşmüşem İslâmbola
Eğşeriyyâ mesken oldı feth-i Muhammed der-muķâbil Tobhâne (Vr.No: 16b)

Seyfeddin Bosnevî'nin, mürşidi Şeyh İsmâil Hakkı el-Kütâhî'nin Bursa'dan Kayseri'ye sürgüne gönderilmesiyle ilgili detaylı bilgiler vermesi⁴ hadisenin vuku bulunduğu dönemde Bursa'da ikamet ettiğini akla getirmektedir:

İyd-i ağhâ biş gün evvel Bursadan kıldı sefer
Bu nedâmetle enînim gûş iden kılsun hâzer (Vr.No: 15a)

Şairin hanımı veya çocuğunun olup olmadığı bilinmemektedir. Manzumelerinde de müşirlik⁵ yapmış varlıklı bir sülaleden geldiğini, ancak memleketinden ayrıldıktan sonra yoksulluk çektiğini söylemekte, bunun dışında ailesi hakkında herhangi bir malumat vermemektedir:

Ne dervişim şarîkatde
Ne taht u tâc u devletde
Benim neslim müşîr iken
Sefîl oldum bu ğurbetde (Vr.No: 15b)

² Seyfeddin Bosnevî, *Manzûme-i Bosnevî* (İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler Koleksiyonu, Mc_Yz_K_0443, T811 BOS 1281 H1), 14b.

³ Seyfeddin Bosnevî, *Manzûme-i Bosnevî*, 14b.

⁴ Çalışmanın muhteva kısmında Şeyh İsmâil Hakkı el-Kütâhî ve sürgün hadisesiyle ilgili detaylı bilgiler verilecektir.

⁵ Müşirlik, Osmanlı Devleti'nde genellikle eyalet valileri ya da bir bölgenin askerî sorumluları için kullanılan bir ünvanıdır. XIX. asırda ise yüksek mevkideki mülkiye memurları da bu ünvanı kullanmışlardır. Ayrıntılı bilgi için. bkz. Zekeriya Türkmen, “Müşîr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/160-161.

Şairin eğitim durumu hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak şiirlerinde âyet ve hadis iktibaslarıyla Farsça kelimelere yer vermesi, şairin belirli bir seviyede medrese eğitimi aldığına göstergesi olarak değerlendirilebilir. Seyfeddin Bosnevî'nin vefat yeri ve zamanı da meçhuldür. Bir manzumesinde Şeyh İsmâil Hakkı Efendi'nin 1863 senesinde vuku bulan Kayseri'ye sürgüne gönderilmesi hadisesine yer verdiği ve şiirlerini ihtiva eden *Risâle*'nin sonundaki temmet kaydında "21 Ramazan 1281/M. 1865" (vr. no. 17b) ibaresinin yer aldığı görülmektedir. Bu bilgilerden hareketle şair, H. 1281/ M. 1865'ten sonraki bir tarihte vefat etmiş olmalıdır.

2. Tasavvufî Şahsiyeti

XIX. asır tasavvuf tarihi hakkında bilgi veren eserlerde Seyfeddin Bosnevî ismine rastlanılmamaktadır. Şairin tasavvufî yönü, hayatı hakkında elde edilen bilgilerde olduğu gibi, kaleme aldığı manzumelerden hareketle ortaya konulacaktır. Buna göre Bosnevî, devrin tanınmış şeyhlerinden Kütahyalı İsmâil Hakkı Efendi'nin müntesiplerindedir. Evliyâzâde namıyla da bilinen İsmâil Hakkı Efendi, kaynaklarda birçok tarikattan icâzeti olmasına istinaden "câmiu't-turuk" bir şeyh olarak tavsif edilmektedir.⁶ Ancak asıl şöhretini Nakşibendî şeyhi olmasıyla elde etmiştir.⁷ Seyfeddin Bosnevî, Evliyâzâde İsmâil Hakkı Efendi'den inâbe aldığını "Gofte-i Seyfeddin Bosnevî der-Sitâyiş-i Şeyh İsmâil Hakkı el-Kütâhî Himmeti Hâzır Olsun Medhiyye-i Mürşid" başlıklı manzumesinde açıkça ifade etmektedir:

*Hâk-i pâk-i evliyâdır Hâzret-i mürşidimiz
Reh-nümâ-yı aşfiyâdır Hâzret-i mürşidimiz*

...

*Zü'l-celâliñ beytidir şadr-ı laîfî şâh-ı men
Ya'ni ol mihr-i Kütâhî Hâzret-i mürşidimiz* (Vr.No: 4b-5a)

Şair, beş bentten müteşekkil "Medhiyye-i İsmuhû Şeyh İsmâil Hakkı" başlıklı müseddes methiyesinde mürşidi İsmâil Hakkı Efendi'ye olan derin sevgi ve bağlılığını samimi bir üslupla dile getirmektedir:

*Cânımıñ cānānı men ey Hâzret-i Hâkķı Velî
Derdimiñ dermānıñ ey Hâzret-i Hâkķı Velî
Dil vişāl ister saña ey evliyâlar serveri
Gerçi cismim dūr ise birlikdedir dil dāveri
Ağlamağdan gözlerimden kan açar
Nār-ı firķat sūz-ı ḥasretler yaķar* (Vr.No: 13b)

Seyfeddin Bosnevî, bir Nakşî dervişi olması hasebiyle, bu tarikatın müessisi olan ve "Şâh-ı Nakşibend" namıyla şöhret bulan Hâce Muhammed b. Muhammed el-Buhârî hakkında elifnâme türünde müstakil bir manzume kaleme almıştır:

*Ra riyâzat sendedir
Ze zamānıñ kuṭbıdır
Sin Seyfîniñ pîridir*

⁶ Mehmed Şemseddin, *Bursa Dergâhları Yedigâr-ı Şemsî*, haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy (Bursa: Uludağ Yayınları, 1997), 263.

⁷ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, (Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2000), 1/38.

Naşibendî sultânı

Dârü's-selâm mekânı

...

Nun *Naşidîr maḥlaşı*

Vav *vilâyet vâlîsi*

He *hümâyün kapusu*

Naşibendî sultânı

Dârü's-selâm mekânı (Vr.No: 2b-3a)

Şair, manzumelerinde ekseriyetle Nakşibendî tarikatına bağlı oluşunu ön plana çıkarmakla birlikte, On İki İmam'ın övgüsüne yer verdiği "Medhiyye-i İmâmân der-Âşık Seyfeddîn" başlıklı manzumesinde, Hacı Bektâş-ı Velî'ye olan sevgisini de şöyle ifade etmektedir:

Men ğarîbem hem faķîrem merḥamet kıl sen baña

Çünkü pîrim Hâcî Bekdaş Veysü'd-dînden dönmezem

...

Hâcî Bekdaş-ı Velînüñ kem-teridir Bosnevî

Cümle varım Hayderiñdir ol veliden dönmezem (Vr.No: 3b-4a)

3. Edebî Şahsiyeti

XIX. asırda yaşayan Seyfeddin Bosnevî'nin yaşadığı devirdeki edebî muhitlerde şairliği hakkında ortaya konulan görüşler bilinmemektedir. Tespit edilebilen sınırlı sayıdaki şiirlerinde de sanat anlayışı, edebî şahsiyeti ve şiir söylemedeki kudretiyle ilgili herhangi bir görüş beyan etmediği görülmektedir.

Ağırlıklı olarak "Seyfî" mahlasını kullanan şair, birkaç şiirini "Bosnevî" mahlasıyla yazmıştır. Bir şiirinde ise mahlas bulunmamaktadır. Bosnevî, birçok mutasavvif şairde olduğu gibi şiirlerini, edebî sahadaki kudretini ön plana çıkarmak için değil, tasavvufî duygu ve düşünceleriyle manevî tecrübelerini aktarmak, özellikle de müntesibi olduğu tarikat büyüklerine olan sevgisini dile getirmek maksadıyla kaleme almıştır.

Şiirlerinde bazı Farsça terkipler haricinde oldukça samimi, sade ve anlaşılır bir dil kullanan şair, yaşadığı devrin orta derecedeki şairleri arasında gösterilebilir. Mevcut bilgilere göre şiirlerini ihtiva eden ve incelemeye konu olan eser dışında bir divan ya da divançesi bulunmamaktadır.

4. Seyfeddin Bosnevî'nin Şiirleri

Seyfeddin Bosnevî'nin tasavvufî neşveyle kaleme aldığı şiirleri küçük hacimli bir *Risale*'de toplanmıştır. Eserin ulaşılabilen tek nüshası, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Mc_Yz_K_0443 demirbaş ve T811 BOS 1281 H1 numarasında bulunmaktadır. Kütüphane kataloğunda ismi *Manzûme-i Bosnevî* olarak kayıtlıdır. Eserin başlangıcında ise, "Goŧte-i Fakîrû'd-dâî ilâ Rahmeti Rabbihi'l-Bârî Seyfullâhu'l-Âlî eş-şehîr bi-Bosna Serâyî" ibaresi bulunmaktadır. 185x125 mm. ölçülerinde ve tamamı 17 varaktan müteşekkil eserin her varağı 11 satırdan ibarettir. Başlıklar kırmızı, diğer kısımlar ise, siyah mürekkeple yazılmıştır. Eserin sonunda H. 27 Ramazan 1281 (M. 1865) senesini gösteren bir temmet kaydı yer almaktadır. Eserin herhangi bir yerinde istinsah kaydı veya müstensih ismi bulunmamaktadır.

4.1. Şekil Özellikleri

4.1.1. Nazım Biçimi

Kütüphane kayıtlarında *Manzûme-i Bosnevî* olarak kaydedilen ve 17 varaktan ibaret olan eserde toplam 11 şiir bulunmaktadır. Bunlardan 5'i gazel, 1'i kaside, 1'i murabba ve 3'ü de müseddes nazım biçimiyle yazılmıştır. Bosnevî, manzumelerinin tamamında başlık kullanmayı tercih etmiştir. Şiirlerdeki beyit/bent sayıları şu şekildedir:

Gazel No	Beyit Sayısı
1	5
2	10
3	5
4	7
5	6
Kaside No	Beyit Sayısı
1	31
Murabba No	Bent Sayısı
1	4
Müseddes No	Bent Sayısı
1	8
2	7
3	5

Bosnevî'nin gazel, kaside ve müseddeslerinin yanı sıra beşer dize ve on bent hâlinde kaleme aldığı bir elifnâmesi bulunmaktadır. Bu elifnâme, tertip şekli itibarıyla türünün farklı örneklerindedir. Elifnâmeler, ekseriyetle mısraların alfabedeki harf sırasına göre "elif" harfi ile başlaması ve "ye" harfine kadar alt alta yazılması ya da tam tersi şeklinde görülmektedir. Bunun haricinde bazı elifnâmelerde her beytin ilk kelimesinde, bazılarında ise, her mısradan birden fazla harf yer alacak şekilde bir düzen bulunmaktadır.⁸ Bosnevî'nin elifnâmesinde, her bendin ilk üç dizesi harf ile başlamakta, son iki dizede ise, nakarata yer verilmektedir:

Elif Allâhın adı

Be eyledi bünyâdı

Te teraḥḥum eyledi

Naḫşibendî sultânı

Yeri cennet mekânı

...

Se şevâbı bulmuşdır

Cim cemâli görmüşdir

Ha hayâtı içmişdir

Naḫşibendî sultânı

Dârü's-selâm mekânı (Vr.No: 2b)

⁸ Elifnâmeler hakkında detaylı bilgi için bkz. Nihat Öztoprak, "Elifnamelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri", *Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu Bildiriler-2*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, 2009), 2/817-829.

4.1.2. Vezin ve Kafiye/Redif

4.1.2.1. Vezin

Seyfeddin Bosnevî, şiiirlerinin on tanesini aruz vezniyle yazmış ve en çok remel bahrinin *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla hezec bahrinin *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbını tercih etmiştir.

Şairin tek kasidesi, mürşidi Evliyâzâde İsmâil Hakkı Efendi için yazdığı müreddef methiye olup aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla kaleme alınmıştır.

Seyfeddin Bosnevî'nin 5 gazelinin vezinleri ise şöyledir:

Gazel No	Vezin
1	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
2	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
3	mefâ'ilün mefâ'ilün
4	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
5	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Eserde yer alan ve 4 bentten oluşan tardiyye kafiyeleli mütekerrir murabba, *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* aruz kalıbı ile yazılmıştır.

Bosnevî'nin kaleme aldığı müseddeslerinin tamamı mütekerrir müseddes olup vezinleri şu şekildedir:

Müseddes No	Vezin
1	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
2	mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün
3	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün / mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Şair, 5 bentten oluşan ve Evliyâzâde İsmâil Hakkı için yazdığı "Medhiyye-i İsmuhû Seyh İsmâil Hakkı" başlıklı müseddesin son bendinin aruz kalıbında değişiklik yapmış ve bu bende "Terceme-i Ahvâl" adını vermiştir.

Sûfi şairler, genellikle şiiir yazmadaki maharetlerini göstermek için değil, tasavvufî düşünceleriyle manevi tecrübelerini aktarmak ve din-tasavvuf büyüklerine olan sevgi, muhabbet ve hürmetlerini dile getirmek maksadıyla şiiir yazmışlardır. Bu sebepten ötürü sade ve samimi söyleyiş ile tasavvufî duygu yoğunluğunun hâkim olduğu şiiirlerde çeşitli aruz kusurlarının bulunması sıkça rastlanan bir durumdur. Seyfeddin Bosnevî'nin şiiirlerinde de birçok vasl, imâle, zihaf ve medd uygulamaları görülmektedir.

Vasl, aruz terimi olarak iki kelimenin birleştirilmesi, bitişik okunması demektir. Bosnevî'nin şiiirlerindeki bazı vasl örnekleri şunlardır:

*Zâhir oldı çok kerâmet ehl-i 'irfân gördiler
İtdiler tertûb-i dîvân şeh-vâridir mürşidimiz* (Vr.No: 7b)

*Naşibendî pîrim olmuş Hazret-i Şa'ban Velî
Der ki Seyfî vilâyetdir Serâydir meskenim* (Vr.No: 17a)

İmâle, aruz ölçüsüne uydurabilmek için kısa bir hecenin uzun okunmasıdır. Bosnevî'nin şiirlerinde imalelere çokça rastlanmaktadır:

*Gel berü ey kavm-i a' dâ ben Hudâdan dönmezem
Çün şehâdet eylemişem Muştafâdan dönmezem (Vr.No: 3b)*

*Seni taşdıķ itmedikçe nefse bulmazlar zafer
Kim ki ikrâr eylemiş bulmuş kerem mürşidimiz (Vr.No: 8a)*

Zihâf, uzun bir hecenin vezin gereği kısa okunmasıdır. Şiirler arasında yer alan bazı zihâf örnekleri şöyledir:

*Maflûba tâlib müride mürşid-i âgâhdır
Cân u dil kurbân olur yolunda 'âlî-câhdır (Vr.No: 9b)*

*Kulluķ ile giceler şubha kadar bî-dârdır
Yolda kalmışlar mu'îni menfûru âgyârdır (Vr.No: 12b)*

4.1.2.2. Kafiye/Redif

Bosnevî'nin şiirlerinde farklı kafiye türlerine rastlanmaktadır. Yalnız revînin tekrarından meydana gelen kafiye-i mücerrede örneklerinden bazıları şöyledir:

*Gel berü ey kavm-i a' dâ ben Hudâdan dönmezem
Çün şehâdet eylemişem Muştafâdan dönmezem (Vr.No: 3b)*

*Şâhib-i keşf ü kerâmet oldıĝın çün bilmişem
Jeng-i ekdâr u ĝumum-ı kalbi el-ħaķ silmişem (Vr.No: 10a)*

Kafiye-i mürekkebe ise, birden fazla ses benzerliği olan kafiye manasına gelmekte olup şiirlerde görülen bazı kafiye-i mürekkebe örnekleri şunlardır:

*İlâhî nâr-ı hicriñle ciger biryân olur sensiz
Fırâķıñla bu dil-ħâne yanar külħân olur sensiz (Vr.No: 10a)*

*Mâ-ħasal 'ilmiyle 'âmildir şadaķât-pîşedir
Zübde-i 'uşşâķîdir cüd u sehâ endîşedir
Sâde-dildir sâliki ol pîr-i şâhib-rîşedir
Haķķıla haķ olmuş ol mihr ü seh-i dil-ħîşedir (Vr.No: 14a)*

Redif, klâsik Türk şiirinde kafiyenin bütünleyici ve zenginleştirici unsuru olarak değerdendirilmiş ve buna istinaden şairler tarafından sıkça kullanılmıştır.⁹ Bosnevî de şiirlerinin tamamında kafiyenin tamamlayıcısı olan ve mısralara ahenk kazandıran redife yer vermiştir. Şiirlerde yer alan redif örnekleri şunlardır:

⁹ Muhsin Macit, "Ses Yapısı", *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, ed. Mustafa İsen (Ankara: Grafiker Yayınları, 2009), 199.

Ek ile yapılan redif	Kelime ile yapılan redif	Kelime grubu ile yapılan redif	Hem ek hem kelime ile yapılan redif
-ı -in -ına -sın -dır -ide -ıdır -mışam -ılmış -mışdır	mürşidimiz tecellimdir	olur sensiz	-dan dönmezem -dır hazret-i mürşidimiz -ı o -dı pîrimin -ı pâkine

4.2. Dil ve Üslup Özellikleri

XIX. asır sûfî şairlerinden olan Seyfeddin Bosnevî şiiirlerini nazımdaki hünerini göstermek maksadıyla değil, tasavvufî duygu ve düşüncelerini aktarmak, özellikle de müntesibi olduğu tarikatın büyüklerini methetmek maksadıyla kaleme almıştır. Bu yönüyle şiiirlerinde sade, anlaşılır ve akıcı bir dil kullanmıştır. Zaman zaman Arapça ve Farsça kelimeler ile üç-dört kelimededen müteşekkil terkiplere yer verilmekle beraber, bu durum, şiiirlerindeki açıklık ve akıcılığa olumsuz tesir etmemiştir.

Bosnevî, şiiirlerinde bir ahenk unsuru olarak redif kullanımına sıkça başvurmuştur. Ek ve kelime/kelime grubuyla yapılan rediflerin yanı sıra, özellikle kaleme aldığı müseddeslerde dize şeklinde redif kullanılması, şiiirlerdeki şekil ve söyleyiş ahengini arttırmıştır.

“Kanlı yaş dökmek, kapısında beklemek, yağma etmek, ateşlere yanmak, kurban olmak, ciğer büryan olmak vb.” deyimlerin sıkça kullanılması da söyleyişteki zenginliğe katkıda bulunmuştur. Şiiirlerinde deyimlere sıkça yer vermekle beraber, atasözlerine yer vermemiştir. Anlatmak istediği hususu pekiştirmek ve bu suretle okuyucuda daha güçlü bir etki bırakmak maksadıyla ise ayet ve hadis iktibaslarıyla telmih, teşbih, nidâ ve tahkiye gibi edebî sanatlara başvurmuştur. Bosnevî'nin şiiirlerinde arkaik kelime kullanımına ise rastlanmamaktadır.

4.3. Eserin Muhtevası

Sûfî şairler eserlerinde, ağırlıklı olarak tasavvufî telakkiler ve manevî tecrübelerini aktarmanın yanı sıra; Cenâb-ı Allah, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Ehl-i Beyt sevgisiyle tasavvuf büyüklerine olan hürmetlerini dile getirmişlerdir. Seyfeddin Bosnevî'nin şiiirleri incelendiğinde Allah sevgisi, Hz. Muhammed (s.a.v.), Hulefâ-i Râşidîn ve On İki İmam'a duyduğu derin muhabbet, Hacı Bektâş-ı Velî ile Şâh-ı Nakşibend gibi tasavvuf büyüklerine, ekseriyetle de mürşidi Evliyâzâde İsmâil Hakkı Efendi'ye olan sevgi ve hürmetinin yoğunluğu açıkça görülmektedir. Bu yönüyle Seyfeddin Bosnevî'nin şiiirlerini ihtiva eden bu eser, din ve tasavvuf büyüklerine, özellikle de şeyhine yazılmış bir methiyeler manzumesi görünümü arz etmektedir.

Seyfeddin Bosnevî, beş kıtadan müteşekkil bir münâcât ile başladığı eserinde ilk olarak müntesibi olduğu Nakşibendî tarikatının müessisi olan Hâce Muhammed b. Muhammed el-Buhârî¹⁰ (ö. 791- m. 1389) hakkında “Nakşibendî sultanı/Yeri cennet mekânı” redifli müstakil bir methiye kaleme almıştır:

¹⁰ Hâce Muhammed b. Muhammed el-Buhârî hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hamid Algar, “Bahâeddin Nakşibend”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/458-460.

Nun Nağşîdir mağlaş
Vav vilâyet vâlîsi
He humâyûn kapısı
Nağşibendî sultânı
Dârü's-selâm mekânı

Lamelif elifîñ tevhi'didir
Ye elifîñ hatmidir
Bosnevîniñ sözidir
Nağşibendî sultânı
Firdevs cennet mekânı (Vr.No: 2b)

Eserde, Şâh-ı Nağşibend hakkındaki elifnâmenin akabinde on beyitten oluşan “Medhiyye-i İmâmân der-Âşık Seyfeddin” başlıklı bir methiye yer almaktadır. Methiyede ilk olarak Hz. Muhammed’e (s.a.v.) olan derin bağlılık dile getirilmiş, ardından Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin başta olmak üzere On İki İmam’ın tamamının ismi zikredilmiştir. Şair, On İki İmam telakkisinin en fazla ön plana çıkarıldığı tarikatların başında gelen Bektâşîliğin kurucusu Hacı Bektâş-ı Velî’ye de aynı methiye içerisinde yer vermiştir:

Gel berü ey kavm-i a‘dâ ben Hudâdan dönmezem
Çün şehâdet eylemişem Muştafâdan dönmezem

...
Zehrini nüş eyleyüp virdim Hasan râhında baş
Hoş Hüseyniyem Hüseyin-i Kerbelâdan dönmezem

Şâh-ı Zeyne'l-Âbidîn Bâkır haqqıçün zâhidân
Sinemi kalkan idindim her belâdan dönmezem

...
Hâcî Bekdaş-ı Velîniñ kem-teridir Bosnevî
Cümle vârim Hayderiñdir ol veliden dönmezem (Vr.No: 3b-4a)

Seyfeddin Bosnevî'nin, manzumelerinde en fazla ön plana çıkardığı şahıs ise mürşidi Evliyâzâde İsmâil Hakkı Efendi'dir. İsmâil Hakkı Efendi, XIX. asrın önemli şahsiyetlerinden olup âlim, sûfî ve şair kimliğiyle ön plana çıkmaktadır. Kütahyalı olmasından dolayı kaynaklarda “Kütâhî/Kütahyevî” nisbesi ile zikredilmektedir. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, XVIII. asrın sonu veyahut XIX. asrın başında doğduğu tahmin edilmektedir. Babası Abdullah Muhammed/Mehmed, kardeşi ise Ahmed'dir. Ayşe Hanım adında bir kadın ile evlenmiş; bu evlilikten Muhammed, Züleyha, Ayşe ve Fâtıma Zehrâ adlarında çocukları dünyaya gelmiştir.¹¹ Arşiv kayıtlarına göre Kütahya'da yaşadığı yıllarda Germiyan Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.¹²

Bosnevî, “Gofte-i Seyfeddin Bosnevî der-Sitâyîş-i Şeyh İsmâil Hakkı el-Kütâhî Medhiyye-i Mürşid” başlıklı methiyesinde mürşidinin ismini ve Kütahyalı olduğunu açıkça

¹¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılıoğlu, *Kütahya Şehri* (İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası, 1932), 249; Hamza Güner, *Başlangıcından Günümüze Kadar Kütahyalı Şairler*, (Kütahya: Kütahya İl Basımevi, 1967), 190; Kadir Güler, *Kütahya Şairleri I* (Kütahya: Kütahya Valiliği Yayınları, 2010), 307.

¹² Osmanlı Arşivi (BOA), *Kütahya Kazası Paşam Mahallesi Temettuat Defteri* (ML.VRD.TMT.d), No. 8765, 8.

söylemektedir. Mürşidini “mihr-i Kütâhî” şeklinde nitelendirmek suretiyle de memleketine işaret etmektedir. Şair, İsmâil Hakkı Efendi’nin kaynaklarda sıkça görülen lakabı “Evliyâzâde”ye ise, manzumelerinde hiç yer vermemiştir:

*Bâreka’llâh reşk ider eflâkı tab‘-ı şabrına
Olsa da Eyyûbi sen tekdir eyâ mürşidimiz*

*Zü’l-celâliñ beytidir şadr-ı laîfî şâh-ı men
Ya’ni ol mihr-i Kütâhî Hazret-i mürşidimiz (Vr.No: 4b)*

İsmâil Hakkı Efendi, Kütahya Germiyan Medresesi’ndeki tedrisat faaliyetlerinin ardından İstanbul’a gitmiştir. Bir müddet Kiçi (Keyci) Hatun Mahallesi Mescidi’nde imam hatiplik yapmıştır.¹³ Bu vazifesinin ardından Sultan Bâyezid Camii, Yeni Camii ve Ayasofya Camii’nde tefsir dersleri yaptığı ve Kaside-i Bürde okuttuğu, bu derslere de birkaç bin kişinin iştirak ettiği bilinmektedir.¹⁴

İstanbul’daki ikameti esnasında İsmâil Hakkı Efendi’nin ismi, 1859 senesinde Fedailer Cemiyeti adlı gizli örgüt tarafından tertiplenen Kuleli Vakası ile birlikte zikredilmiştir. Bu vaka, Sultan Abdülmecid’e karşı düzenlenen bir isyan ve suikast teşebbüsü olarak tarihte yerini almıştır. Bayezid Medresesi’nde müderrislik yapan ve aynı zamanda bir Nakşî/Hâlîdî şeyhi olan Süleymaniyeli Şeyh Ahmed, etrafında topladığı subaylar, âlimler, şeyhler, medrese talebeleri ve esnaf ile birlikte devrin padişahı Abdülmecid’i tahttan indirmeyi planlamış, ancak aralarına sızan bir Osmanlı paşasının ihbarı üzerine diğer örgüt üyeleriyle beraber yakalanarak Kuleli Kışlası’na getirilmiştir. Sorgulanmak üzere Kışla’ya getirilenler arasında Evliyâzâde İsmail Hakkı Efendi de bulunmaktadır.¹⁵ Bu başarısız suikast girişiminin ardından, Şeyh Ahmed başta olmak üzere isyan ve suikasta niyetlenenler suçlarının derecelerine göre idam, müebbet hapis, memuriyetten çıkarılma, sürgün vb. cezalara çarptırılmışlardır. İsmâil Hakkı Efendi de yargılamalar neticesinde sürgüne gönderilmiştir.¹⁶ Bazı kaynaklarda sürgün yerinin Magosa, süresinin ise altı sene olarak kararlaştırıldığı belirtilmektedir.¹⁷ Ancak yapılan arşiv taramalarında elde edilen h. 1280 tarihli bir belgede İsmâil Hakkı Efendi’nin Bursa’ya gelmeden önce Manisa’da sürgünde olduğu belirtilmektedir. Bu arşiv belgesinde “Magosa” ibaresinin üzerinin çizildiği ve “Mağnisa” yazıldığı görülmektedir.¹⁸

¹³ Osmanlı Arşivi (BOA), *Avratpazarındaki Kiçi Hatun Mahallesi Mescidi İmamet ve Hitabetinin Kütahyalı İsmail Efendi b. Mehmed’e Tevcihine Dair* (A. MKT. NZD.), No. 7-54, 1.

¹⁴ Muharrem Varol, *Islahat Siyaset Tarikat Bektaşiliğinin İlgası Sonrasında Osmanlı Devleti’nin Tarikat Politikaları (1826-1866)*, (İstanbul: Dergah Yayınları, 2013, 233; Burak Onaran, *Padişahı Devirmek: Osmanlı Islahat Çağında Düzen ve Muhalefet Kuleli (1859) Meslek (1867)*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), 147.

¹⁵ Varol, *Islahat Siyaset Tarikat Bektaşiliğinin İlgası Sonrasında Osmanlı Devleti’nin Tarikat Politikaları (1826-1866)*, 233-234.

¹⁶ Varol, *Islahat Siyaset Tarikat Bektaşiliğinin İlgası Sonrasında Osmanlı Devleti’nin Tarikat Politikaları (1826-1866)*, 236; Onaran, *Padişahı Devirmek: Osmanlı Islahat Çağında Düzen ve Muhalefet Kuleli (1859) Meslek (1867)*, 147; Cem Düzen, “Tanzimat Dönemine Karşı Bir Suikast Teşebbüsü: Kuleli Vak’ası”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19/1 (Haziran 2017), 108-127.

¹⁷ Ahmet Cahit Haksever, *Modernleşme Sürecinde Mevleviler ve Jön Türkler*, (İstanbul: H Yayınları, 2009, 38; Varol, *Islahat Siyaset Tarikat Bektaşiliğinin İlgası Sonrasında Osmanlı Devleti’nin Tarikat Politikaları (1826-1866)*, 236.

¹⁸ Osmanlı Arşivi (BOA), *Bursa’da Kütahyalı Şeyh İsmâil’in Ahaliyi İğfâl Etmekte Olduğundan Münasib Bir Mahalle Tard Olunmasına Dair Vefik Efendi’nin Şukkası* (MVL), No. 666-66, 3.

Bu durum h. 1276 senesinde yaşanan Kuleli Vakası neticesinde Şeyh'in Magosa'ya değil de Manisa'ya sürgün edildiğini göstermektedir.

İsmâil Hakkı Efendi, bir müddet Manisa'da sürgünde kaldıktan sonra affedilmiş ve ardından Bursa'ya gelerek irşat faaliyetlerine devam etmiştir.¹⁹ Ancak Bursa'daki ikameti esnasında bazı olumsuz hal ve hareketlerinden dolayı hakkında yeniden tahkikat başlatılmıştır.²⁰ Anadolu Sağ Kol Müfettişi Ahmed Vefik Paşa'nın²¹ yürüttüğü bu tahkikat neticesinde 1863 senesinde Kayseri'ye sürgüne gönderilmiştir.²²

Seyfeddin Bosnevî, mürşidi İsmâil Hakkı Efendi'nin Bursa'dan Kayseri'ye sürgün edilmesiyle ilgili müstakil bir manzume kaleme almıştır. "Sultânü'l-Âşıkîn Mürşidünâ Sebeb-i Hidâyetinâ Burusadan Menfiyyen Kayseri Cânibine Dâir Medhiyye-i der Âşık Seyfeddin Bosnevî" başlıklı bu manzumeye göre İsmâil Hakkı Efendi, sürgüne gönderildiği Kayseri'ye gitmek için kurban bayramından beş gün önce yola çıkmıştır:

*‘İyd-i aḫḫā biş gün evvel Bursadan kıldı sefer
Bu nedâmetle enînim gûş iden kılsun ḫazer* (Vr.No: 15b)

Şair, sürgün nedeniyle mürşidinden ayrı kalmanın hüznü içerisinde. Ancak Allah'ın hikmetinden şüphelenmez diyerek teselli bulmaya çalışmaktadır. Mürşidinin sürgüne gönderilmesi her ne kadar kendi açısından menfi bir durum olsa da Kayseri, İsmâil Hakkı Efendi gibi bir güneşin nuruyla aydınlanacaktır:

*İftirâk-ı ḫazret-i pîri ne muḫriḫ nâridir
Sûziş-i eflâke ger irse irer andan keder*

*Nûr-ı mihrile münevver oldı ol dem Kayseri
Ḥikmet-i Ḥaḫdan su ’âl olmaz budur cânâ ḫader* (Vr.No: 15b)

Bosnevî, bir başka manzumesinde bu sürgünü İsmâil Hakkı Efendi'nin Kayseri'ye irşat için vazifelendirilmesi olarak değerlendirmekte ve Kayseri halkının da ona büyük bir saygı ve hürmetle mukabelede bulunduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda, mürşidinden ayrı olmaktan duyduğu hüznü ve ona kavuşma arzusunu şöyle dile getirmektedir:

*Kayseriyye şehrine me ’mûr olup irşâda ol
Memleket ḫalḫı anı biñ cân ile itdi ḫabûl
Böyledir ḫükm-i ezel ’âlemde çün de ’b u uşûl
Nola dünyâda ola cânım saña bula vuşûl
Aḫlamaḫdan gözlerimden ḫan aḫar
Nâr-ı firḫat sûz-ı ḫasret dil yaḫar* (Vr.No: 13b)

¹⁹ Serhat Gültaş, "Bir Biyografik Kaynak Olması Bakımından Bahâr-ı Şemsî", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* 7/17 (Mart 2020), 91.

²⁰ Osmanlı Arşivi (BOA), MVL, No. 666-66, 3.

²¹ Ahmed Vefik Paşa, Sadrazam Yusuf Kâmil Paşa döneminde, 1863-1864 yıllarında Anadolu Sağ Kol Müfettişliği vazifesini icra etmiştir. Bu vazifesi esnasında sorumlu olduğu şehirlerden biri de Bursa'dır. Bkz. Ömer Faruk Akün, "Ahmed Vefik Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/146.

²² Osmanlı Arşivi (BOA), MVL, No. 666-66, 3; Mehmed Şemseddin, *Bursa Dergâhları Yadigâr-ı Şemsî*, haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, 263; Abdürrezzak Tek, "Sa'dilik ve Sa'diyye Kültürünün Bursa'daki Temsilcileri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/1 (2009), 243.

İsmail Hakkı Efendi, arşiv belgelerine göre Kayseri’de geçirdiği yaklaşık bir yıllık sürgün hayatının ardından tekrar affedilmiş,²³ ancak buradan ayrılmamıştır. 1865 senesinde vefat etmiş olup Kayseri’de metfundur.²⁴

Sonuç

Bu çalışmada, XIX. asırda yaşamış ve klâsik Türk edebiyatı sahasında şiirler kaleme almış olmasına rağmen şura tezkireleri ve tabakat kitaplarında yer bulamayan Seyfeddin Bosnevî’nin hayatı, tasavvufî ve edebî yönü ortaya konulmuştur. Buna göre, şiirlerini ihtiva eden Risâle dışında bir eserinin tespit edilmemiş ve bu eserin de şu ana kadar bilim âlemine tanıtılmamış olması şairin şu âna kadar tanınmamasına sebep olmuştur. Bu çalışmayla şiirlerinden hareketle Bosnevî’nin hayatı hakkında tespitler yapılmış ve XIX. asrın yeni bir şairi ortaya çıkarılmıştır. Manzumeler üzerinde yapılan incelemeyle de Bosnevî’nin şiirdeki kudreti bakımından yaşadığı dönemin güçlü şairleri arasında gösterilemeyeceği ve aruz kullanımı hususunda da pek başarılı olmadığı tespit edilmiştir. Kaleme aldığı şiirlerin muhtevasında tasavvufî unsurların ağırlığı açıkça görülmekle beraber, şiirlerinde fesahat, belagat ve selaset gibi ahenk unsurlarını şiire aksettirme hususunda zayıf kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bosnevî’nin şiirlerinden hareketle dönemin tanınmış simalarından olan Kütahyalı Evliyâzâde İsmâil Hakkı Efendi ile ilgili arşiv belgeleri ve dönem hakkında bilgi veren kaynaklarda yer almayan teferruatlı bilgilere de ulaşılmıştır. Sonuç olarak bu çalışma, XIX. asrın yeni bir mutasavvıf şairini ve şiirlerini ortaya çıkarması ve bu şairin manzumelerinde dönemin bazı önemli hadiselerine ışık tutacak bilgilerin tespit edilmesi bakımından önem arz etmektedir.

Transkripsiyonlu Metin

(2a)

Gofte-i Fakîrî’-d-dâî ilâ Raḥmeti Rabbihi’l-Bârî Seyfu’llahu’l-‘âlî eş-şehîr bi-Bosna Serâyî

Münâcât

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

İlâhî nâr-ı hicriñle ciğer biryân olur sensiz
Fırâkıñla bu dil-ḥâne yanar külḥân olur sensiz

Diler mi bâğı bostânı güle ‘âşık olan bülbül
Serây-ı cennet-i Firdevs baña zindân olur sensiz

Cemâliñe olan ‘âşık yoluñda cân viren şâdık
Vişâliñe irişmezse işi efgân olur sensiz

Libâsı zîneti neyler recâsı vaşl olan dervîş
‘Abâyı tâcı dervîşler atar ‘uryân olur sensiz

²³ Osmanlı Arşivi (BOA), *Kayseri’de Sürgün Kütahyalı Evliyâzâde Şeyh İsmâil Hakkı Efendi’nin Affına Dâir Kayseri Meclisi’nin Mazbatası (1. Anadolu) (MVL)*, No. 709-33, 2.

²⁴ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969), 2/801; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 1/38; Güler, *Kütahya Şairleri I*, 307.

(2b)

Eger olmaz ise vuşlat müyesser Seyfîye yâ Rab
Açar bu yaşile kanım taşar tûfân olur sensiz

Muqatta‘ât-1 Hurûfât Der-‘ Âşık Seyfî’ddîn

(7’li hece ölçüsü)

Elif Allâhın adı
Be eyledi bünyâdı
Te teraḥḥum eyledi
Naḫşibendî sulṭânı
Yeri cennet mekânı

Şe şevâbı bulmuşdır
Cim cemâli görmüşdür
Ha ḫayâtı içmişdir
Naḫşibendî sulṭânı
Dârü’s-selâm mekânı

Ḥı Ḥudâya yakındır
Dal delâlet kapudır
Zel zünûbuñ şâfi‘dir
Naḫşibendî sulṭânı
Firdevs cennet mekânı

Ra riyâzat sendedir
Ze zamânîñ kuṭbıdır
Sin Seyfîniñ pîridir
Naḫşibendî sulṭânı
Dârü’s-selâm mekânı

(3a)

Şin şefâ‘at şâhıdır
Şad şafâya lâyıkdır
Ḍat da‘îfler yâridir
Naḫşibendî sulṭânı
Firdevs cennet mekânı

Ṭı ṭarîkat pîridir
Zı zılâlet ‘ârîdir
‘**Ayn** ‘ilmiñ adıdır
Naḫşibendî sulṭânı
Dârü’s-selâm mekânı

Ġayn Ġaffâr sevgüli
Fe fenânîñ bülbüli

Ḳaf kıyāmet sünbülü
Naḳşibendī sulṭānı
Yeri cennet mekānı

Kef kerāmet şāhibdir
Lam Latīfīñ yāridir
Mim Muḥammed ismidir
Naḳşibendī sulṭānı
Firdevs cennet mekānı

Nun Naḳşīdir maḥlaşı
Vav vilāyet vālisi
He humāyūn ḳapusu
Naḳşibendī sulṭānı
Dārü's-selām mekānı

Lamelif elifiñ tevḥīdidir
Ye elifiñ ḥatmidir
(3b) Bosnevīniñ sözidir
Naḳşibendī sulṭānı
Firdevs cennet mekānı

Temmet medḥiyye-i Şāh-ı Naḳşibend²⁵

Medḥiyye-i İmāmān Der-‘ Aşık Seyfü’ddin²⁶

(Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün)

Gel berü ey ḳavm-i a‘ dā ben Ḥudādan dönmezem
Çün şehādet eylemişem Muştafādan dönmezem

Bu vücūdum şad-hezārān pāre pāre ḳılsalar
Men ḡulāmem ḥāne-dān-ı Murtāzādan dönmezem

Zehrini nūş eyleyüp virdim Ḥasan rāhında baş
Hoş Ḥüseyniyem Ḥüseyn-i Kerbelādan dönmezem

Şāh-ı Zeyne’l-Ābidīn Bākır ḥaḳıçün zāhidān
Sīnemi ḳalkān idindim her belādan dönmezem

Men ḡarībem hem faḳīrem merḥamet ḳıl sen baña
(4a) Çünki pīrim Ḥācı Bekdaş Veysü’ d-dīnden dönmezem

Çün baña keşf eyledi Ca‘ fer *ene’l-Ḥaḳ* sırrını

²⁵ Bu ibare sayfa kenarında yer almaktadır.

²⁶ Bu methiye, 5. ve 10. beyitler haricinde XVII. asır Bektaşî şairlerinden Virānî Baba’nın Divan’ında aynen yer almaktadır. Bkz. Virānî Baba, *Divan* (İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler Koleksiyonu, Bel_Yz_K0687 T811 VİR 1), 61b.

Mūsā-yı Kāzım ʿ Alî Mūsā Rızādan dönmezem

Tā tebāhiden Tağî urdum binā-yı cismime
Şol sebebden hākisārem reh-nümādan dönmezem

Sākiniçün Naķî dil mülkiniñ sultānıdır
ʿ Askerî vü Mehdî-i şāhib-livādan dönmezem

Hāriciler zümresinden çün teberrî kılmışam
Āl [u] evlāddan bugün medh ü şenādan dönmezem

Hācı Bekdaş-ı Velīnün kem-teridir Bosnevî
Cümle vārim Hayderiñdir ol velīden dönmezem

(4b)

**Goft-e Seyfü'ddīn Bosnevî Der-Sitāyiş-i Şeyh İsmā'îl Hāķķı El-Kütāhî Himmeti
Hāzır Olsun**

Medhiyye-i Mürşid

(Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün)

Hāk-i pāk-i evliyādır Hāzret-i mürşidimüz
Reh-nümā-yı aşfiyādır Hāzret-i mürşidimüz

Gavş-ı a' zam tād-dār-ı evliyādır ol velī
Kim be-nām-ı evliyādır çün şehā mürşidimüz

Ṭal' ati mihr-i reşādet dü-sa' ādet nūridır
(5a) Sendedir işrāk iden hāk-i dili nevrūzumuz

Bāreka 'llāh reşk ider eflākı ṭab' -ı şabrına
Olsa da Eyyūbi sen tekdir eyā mürşidimüz

Zü'l-celāliñ beytidir şadr-ı laṭīfi şāh-ı men
Ya' ni ol mihr-i Kütāhî Hāzret-i mürşidimüz

Mihr-i dil āfāķ-ı servi ser-bülend-i ' ārifān
Çün şadiķ-ı Hāzret-i Şiddīkidır mürşidimüz

Gül-ruḥ-ı rengin-i ruhsārı riyāz-ı ' adnidır
(5b) İrmesün bād-ı ğam-ı dehrin saña mürşidimüz

' Adlidir Fārūķ-veş hükmi Süleymān-ı zamān
İnse cinne hākim olmuş Hāzret-i mürşidimüz

Şerr-i nefsi emmāre vü şeyṭāniden bulmuş rehā
Vāşıl-ı ser-menzil-i ḥuffāzıdır mürşidimüz

Senden evvel gelmemiş geldiyse Zü'n-nüreyndir
 'İlm içinde 'arif-i 'irfandır mürşidimiz

Cūd u ihsān u sehāvet sendedir ey cān-ı men
 Çün ʔarīkat şāhibidir Hāzret-i mürşidimiz

(6a) Rāh-ı şer' -i Aḥmedīde istiḳāmet sendedir
 Vāḳıf-ı sırr-ı ḥaḳīkat Hāzret-i mürşidimiz

Niçe yüz biñ 'āşīkān bekler ḳapuñda rüz u şeb
 Feyz-i baḥşı rāyegāndır Hāzret-i mürşidimiz

Ekl ü şürbin ol ḳadar taḳlīl idüp mişl-i melek
 On iki pīrān vekīli Hāzret-i mürşidimiz

Cān u dilden eyledim taşdıḳ seni Hāḳḳı şehā
 Hāme 'ācizdir seniñ medḥiñde ey mürşidimiz

(6b) Ḥalvetiniñ ser-firāz-ı reh-nümāsısıñ belī
 Seyyid Yaḥyā seni itdi vekīl mürşidimiz

Pīr-i şāni Şeyḫ Şa' bān pīr-i şālişdir bu cān
 Hāḳḳı-yı ḥaḳ-bīndir ol Hāzret-i mürşidimiz

Naḳşibendī hem Rufā' i belki Mevlānā mişāl
 Mā-sivāyı terk ḳılmış Hāzret-i mürşidimiz

Hāzret-i Mevlānā anı ḳılmış ezelden pür-kemāl
 Fā'ik olmuş bu şıfatla Hāzret-i mürşidimiz

(7a) Bāḫın u hem zāhiri ḳılmış aña teşḫīr-i Hāḳ
 Ḥamdüli 'llāh maḥrem-i ebrārdır mürşidimiz

Nesl-i pāk-i evliyāsın şübhemüz yoḳdır saña
 Çün mürīdān dest-gīri Hāzret-i mürşidimiz

Zevḳ ü şevḳ-i cennet ü ḡilmānı terk itmişdir ol
 Maḫzar-ı sırr-ı eḫad muḫtārdır mürşidimiz

Hāzret-i Rabbü'l-enām irşāda me'mūr eylemiş
 Görinür destinde verd-i Aḥmedī mürşidimiz

(7b) 'Arş u kürsī seyrānıñı seyr eyleyüp seyr itdirir
 Zü'l-celāliñ 'aşḳıla devvārdır mürşidimiz

Zāhir oldı çoḳ kerāmet ehl-i 'irfān gördiler
 İtdiler tertīb-i dīvān şeh-vārdır mürşidimiz

Mürşidân-ı dehrîde olmuştur be-nâm
‘Aşk u hubbı anlamış ‘uşşâkıdır mürşidimiz

Çün kemâl-i pâkiñe oldur delîlim bî-gümân
Çeşm-i hussâd-ı zamân görmez güzel mürşidimiz

(8a) Oldılar cümle Hudâniñ serseri ‘aşıkları
Kim enîs-i zümre-i bî-gânedir mürşidimiz

Seni taşdıķ itmedikce nefse bulmazlar zafer
Kim ki ikrâr eylemiş bulmuş kerem mürşidimiz

Çünkü esmâ-yı şıfâtın Hâķķî olmuş mazharı
Cân viren cân-ı ebed bulsun saña mürşidimiz

Bâb-ı luţfuñda gedâlık hizmetini bulmuşuz
Seyfî kılmış tâ ezel cânın fedâ mürşidimiz

(8b)
Evvel Müseddes Der-‘Aşık Seyfü’ddin Bosnevî

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Ol mübârek dideler dökmekdedir kanlu şular
Rüy-ı ğam-ġinin gören göz görse ger güller şolar
Cism-i pâki ‘anber-i müşk-feşânından tolar
Vâdi-yi ‘aşkıñda cevân itmede hep âhular
Bâb-ı miftâh-ı füyûzât-ı cihân mürşidimiz
Gül-şen-i bâġ-ı dili ‘uşşâķ-ı cân mürşidimiz

Mütû kable en temütû mazhar-ı esrâridir
Hem geçürmüş haşri neşri zümre-i ebrâridir
(9a) Hîl‘at-i tâc-ı şerî‘at anda Edhem-vâridir
Hem meşîhat hem tarîkat hem hâķîkat kâridir
Bâb-ı miftâh-ı füyûzât-ı cihân mürşidimiz
Gül-şen-i bâġ-ı dili ‘uşşâķ-ı cân mürşidimiz

Şârih-i mecmû‘a-yı ‘irfândır ol ‘âlî-şân
Kim Hudâ ihsân-ı luţfuñ kılmış ana râyegân
Çün kemâlâtı hüveydâ sanmañız anı nihân
Luţfına ihsânına budur delîlim her zamân
Bâb-ı miftâh-ı füyûzât-ı cihân mürşidimiz
Gülşen-i bâġ-ı dili ‘uşşâķ-ı cân mürşidimiz

(9b) Der-geh-i irşadınızdır bâb-ı dil-cû dehrîde
Tal‘at-i rüy-ı zükâ berķ-âveridir mihrîde

Nîl-gün itmiş mübârek çeşm-i luṭfin nehride
 Toḥm-ı ‘irfân-ı ma‘ârif gül-sitân-ı bahride
 Bâb-ı miftâḥ-ı füyûzât-ı cihân mürşidimiz
 Gül-şen-i bâg-ı dili ‘uşşâk-ı cân mürşidimiz

Maṭlûba ṭâlib müride mürşid-i âgâhdır
 Cân u dil ḳurbân olur yolunda ‘âlî-câhdır
 Câzib-i ḥayr-ı ṭuruḳdır şâhib-i der-gâhdır
 (10a) ‘Ârife Ṭübâ-mişâl ‘âlimlere dil-ḥâhdır
 Bâb-ı miftâḥ-ı füyûzât-ı cihân mürşidimiz
 Gül-şen-i bâg-ı dili ‘uşşâk-ı cân mürşidimiz

Cümle ta‘lîmâtını men nushâ-yı cân kılmışam
 Şâhib-i keşf ü kerâmet oldıḡın çün bilmişem
 Jeng-i ekdâr u ḡumûm-ı ḳalbi el-ḥâḳ silmişem
 Her zamân yanındayım gerçi huzûrdan ḳalmışam
 Bâb-ı miftâḥ-ı füyûzât-ı cihân mürşidimiz
 Gül-şen-i bâg-ı dili ‘uşşâk-ı cân mürşidimiz

Medhiyye-i Râbiṭa Dervîş Seyfü’ddîn

(10b) Ravza-yı pâk-i Resûl menba‘-ı feyz-i Ḥudâ
 Himmet-i pîr-i ‘azîz olmuş bu câha reh-nümâ
 Feyz-i Rabbânide mürşiddir viren câna ziyâ
 Bu siyâḳ üzre giden dervîşler bulmuş rehâ
 Bâb-ı miftâḥ-ı füyûzât-ı cihân mürşidimiz
 Gül-şen-i bâg-ı dili ‘uşşâk-ı cân mürşidimiz

Defterine Seyfî ger ḳayd itse bir kem-baḥtı o
 İstemez ḡayrı cihân içre ne tâc u taḥtı o
 ‘İlm u ‘irfânı edîb-âne olur dil saḥtı o
 İrgürür nûr-ı tecellî fevki hem mâ taḥtı o
 (11a) Bâb-ı miftâḥ-ı füyûzât-ı cihân mürşidimiz
 Gül-şen-i bâg-ı dili ‘uşşâk-ı cân mürşidimiz

Müseddes-i Şânî Der-‘Âşık Seyfü’ddîn

(Mef‘ülü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fe‘ülün)

Bir gün ki anîñ nûrıyla nûr-ı dil açılmış
 Ya ehl-i dile himmet-i reyḥâni şaçılmış
 Câm-ı mey-i ‘aşḳ-ı ezeli anda şatılmış
 Dil mest-i ḥarâb hedef-i câma ḳapılmış
 Eyvâh n’idem ḥüzn-i ḡamımdan ola agâh
 Ol pîr-i ‘azîzim şora bu ḥâlimi nâ-gâh

(11b) Cânâ saña irmekle hidâyetlere irdim

Bu rif' atle bir nice devletlere irdim
 Dil naqdini ol mihr-i reşâdetlere virdim
 Hep varımı yağma idüp 'iffetlere virdim
 Eyvâh n'idem hüzn-i ğamımdan ola agâh
 Ol pîr-i 'azîzim şora bu hâlimi nâgâh

Ey nûr-ı tecellî meh-i hürşîd-i cihânsîñ
 Üftâdeleriñ melce 'i çün hırz-ı emânsîñ
 Hem server-i serv-i ser-âmâde-i cânsîñ
 Bu âh-ı enînim tıyan âteşlere yansın
 (12a) Eyvâh n'idem hüzn-i ğamımdan ola agâh
 Ol pîr-i 'azîzim şora bu hâlimi nâ-gâh

Mehdiyem *naşrun minallâh* buyurdu pîrimiz
 Himmet-i pîr-ânesin bize tıyurdu pîrimiz
 Teşne-diller zümresin böyle tıyurdu pîrimiz
 Ol uyanık şandılar münkir uyurdu pîrimiz
 Eyvâh n'idem hüzn-i ğamımdan ola agâh
 Ol pîr-i 'azîzim şora bu hâlimi nâ-gâh

ƘulluƘ ile giceler şubha Ƙadar bî-dârıdır
 (12b) Yolda Ƙalmışlar mu'îni menfûru aĝyârıdır
 Nâ'îl-i ma'tlûb iden her dervişi ol yârıdır
 Tâ ezelden cümleye ma'şûd olan hûş-yârıdır
 Eyvâh n'idem hüzn-i ğamımdan ola agâh
 Ol pîr-i 'azîzim şora bu hâlimi nâ-gâh

Baĝlu esbâb-ı hidâyet halka-i ebvâbına
 HâƘ selâmetler vire ol âline aĝbâbına
 Feyz-baĝş olmaƘdır lâkin ider erbâbına
 Biñ selâm olsun anıñ evlâdına aşhâbına
 Eyvâh n'idem hüzn-i ğamımdan ola agâh
 (13a) Ol pîr-i 'azîzim şora bu hâlimi nâ-gâh

Rûz u şeb arzû ider gön'lüm cemâl-i ebhetiñ
 Dâmen-i pâkiñle çün bulsam zülâl-i vuşlâtıñ
 Çün melâl-i ģasretiñden bulmuşam 'aşƘ devletiñ
 Anlamaz aĝyârlar Seyfî muĝabbet 'illetiñ
 Eyvâh n'idem hüzn-i ğamımdan ola agâh
 Ol pîr-i 'azîzim şora bu hâlimi nâ-gâh

Müseddes-i Şâliş Der-'Aşık Seyfû'ddîn Bosnevî

Medhiyye-i İsmuhû Şeyh 'İsmâ'il HâƘƘı

(Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün)

(13b)

Cânımıñ cānānı men ey Hāzret-i Hāḡḡı Velī
 Derdimiñ dermānısıñ ey Hāzret-i Hāḡḡı Velī
 Dil vişāl ister saña ey evliyālar serveri
 Gerçi cismim dūr ise birlikdedir dil dāveri
 Ağlamağdan gözlerimden ƙan aƙar
 Nār-ı firƙat sūz-ı ḡasretler yaƙar

Ƙayşeriyye şehrine me ’mūr olup irşāda ol
 Memleket ḡalkı anı biñ cān ile itdi ƙabūl
 Böyledir ḡükm-i ezel ‘ālemde çün de ’b u uşūl
 N’ola dūnyāda ola cānım saña bula vuşūl

(14a) Ağlamağdan gözlerimden ƙan aƙar
 Nār-ı firƙat sūz-ı ḡasret dil yaƙar

Mā-ḡasal ‘ilmiyle ‘āmildir şadaƙāt-pīşedir
 Zübde-i ‘uşşāķīdir cūd u seḡā-endişedir
 Sāde-dildir sālīki ol pīr-i şāḡīb-rīşedir
 Hāḡḡıla ḡaḡ olmuş ol mihr ü şeh-i dil-ḡişedir
 Ağlamağdan gözlerimden ƙan aƙar
 Nār-ı firƙat sūz-ı firƙat dil yaƙar

Yüzüm ƙara işim pejmürde ey ehl-i mūrūvvet
(14b) Ƙapuñda bulmışam feyz ü sa’ādetle hidāyet
 Ƙuşūrum varısa da ‘afva müfevvezdir nihāyet
 Mürīdiñ Seyfī ağlar isteyüp her dem ‘ināyet
 Ağlamağdan gözlerimden ƙan aƙar
 Nār-ı firƙat sūz-ı ḡasretler yaƙar

Terceme-i Aḡvāl

(Mefā’īlün Mefā’īlün Mefā’īlün Mefā’īlün)

Gelüp Bosna diyārından irişdim zāt-ı pākiñe
 Cihānıñ devletin buldum ƙavuşdum zāt-ı pākiñe
 Naşıl ḡurbet çekem alışdım ḡāk-i pākiñe
 Bulup Hāḡḡı nihāyetde ƙarışdım ḡāk-i pākiñe
 Ağlamağdan gözlerimden ƙan aƙar
(15a) Nār-ı ḡasret sūz-ı firƙat dil yaƙar

Terceme-i Aḡvāl Der-‘Āşık Seyfü’ddīn

(Mefā’īlün Mefā’īlün)

Ne dervişim tariƙatde
 Ne taḡt u tāc u devletde

Benim neslim müşīr iken

Sefîl oldum bu ğurbetde

Nice yüz biñ dilim olsa
Şükür itsem bu rif' atde

Her ki bildi şeyhini
Dâreynde yâ hû şeyh' ola

Dağl iderse böyle râhı
Kör ola hem zir' ola

**Sultânü'l-‘Âşıkîn Mürşidünâ Sebeb-i Hidâyetinâ Burusadan Menfiyyen Kayşeri
Cânibine Dâ'ir Medhiyye-i Der-‘Âşık Seyfü'ddîn Bosnevî**

1281

(Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün)

(15b) ‘İyd-i ağhâ biş gün evvel Bursadan kıldı sefer
Bu nedâmetle enînim gûş iden kılsun hâzer

İftirâk-ı hâzret-i pîri ne muhriğ nâridir
Sûziş-i eflâke ger irse irer andan keder

Nür-ı mihriyle münevver oldı ol dem Kayşeri
Hikmet-i Hağdan su'âl olmaz budur cânâ kader

Gerçi kim renc-i dili üftâde-i bî-gâneler
Artırır ‘illetlerin ğayrı irüp andan zarar

Bu tesellî-i tecellî emrini yâd eylesün
Bir mühim ‘illetdir olmaz şarf kılsañ sîm ü zer

Böyle bir şâhib-kemâli ğor ider dehr-i denî
(16a) Tab' -ı gerdün u felek böyle gelür böyle gider

Dil-ğazîni Bosnevî bu derdden bulmaz rehâ
Nüş idem câm-ı ecel dârü bulam andan meger

Memleket Medhiyyesi ve Terceme-i Ahvâl-i Dervîş Seyfü'ddîn Bosnevî

(Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün)

Seyfiyâ bahr-i meveddet dâ'imâ senden zühür
Şive-i ‘aşkıla her dem âh u efgânuñ zühür
Çalkınup bahr-i hevesde olmışam mâ-i tahür
Der ki Seyfî vilâyetdir Serâydır meskenim

Velehu Eydan

Gel ferâgat eylegil sen olma ğavvâs-ı ğarîk
(16b) Baħr-i ‘aşkıñ mevcı çoğdur hem daħı ka‘ r-ı ‘ amîk
 Gel fedâ-yı cân u baş kıl yâr-i âh ol bir ‘ aķık
 Der ki Seyfî vilâyetdir Serâydır meskenim

Velehü Eydan

Olmuşam berzâh-ı baħriñ düşmüşem İslâmbola
 Ekseriyyâ mesken oldu feth-i Muhammed der-muķâbil Tobhâne
 İki baħriñ biri ‘aşkuñ biri faķruñ birbiriyle dağdağa
 Der ki Seyfî vilâyetdir Serâydır meskenim

Velehü Eydan

Evvelâ baħr-i siyâh ben baħr-i ‘aşkıñ dir idim
 Şimdi oldu Aķdeñiz ben ‘aşk-ı baħre talmışam
(17a) Naķşibendî pîrim olmuş Hazret-i Şa‘ bân Velî
 Der ki Seyfî vilâyetdir Serâydır meskenim

Der-Beyân-ı Ebyât Der-‘ Aşık Seyfü’ ddîn

(Mefâ‘ İlün Mefâ‘ İlün Mefâ‘ İlün Mefâ‘ İlün)

Göñül imdi taħammül kıl benim ğasret tecellîmdir
 Muķadder tâ ezel sevdâ benim firķat tecellîmdir

Teşekkî itme bir ferdâ şu aħvâl-i yamanımdan
 Amân şabret bu hicrâna çekem zaħmet tecellîmdir

Şabâvetden berü ğurbet diyârımda esîr oldu
 Benim mürşid Kütâhîden baña enseb tecellîmdir

Benim *naħnu ķasemnâda* tağıdmuş dâneni Mevlâ
 İlä ğük-m-i Ğudâ böyle kerem ğurbet tecellîmdir

(17b) Cihâni ‘âlemi gezdım ‘ abâyı tâc ile geydim
 Benim aşlım müşîr iken faķîr olmaķ tecellîmdir

Baña Ferhâd ile Mecnûn bu ğasretde mişâl olmaz
 Serây-ı derd ü ğam Seyfî benim zillet tecellîmdir

Biñbir ismiñ ğürmetiçün yâ Ğanî
 Mağfiret kıl bu ķulıñı Bosnevî

Temmete`r-Risâle

27 Ramazan 1281

Kaynakça

- Akün, Ömer Faruk. "Ahmed Vefik Paşa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 2/146. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Algar, Hamid. "Bahâeddin Nakşibend". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/458-460. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Kütahya Kazası Paşam Mahallesi Temettuat Defteri* (ML.VRD.TMT.d). No. 8765. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Avratpazarındaki Kıçı Hatun Mahallesi Mescidi İmamet ve Hitabetinin Kütahyalı İsmail Efendi b. Mehmed'e Tevcihine Dair* (A. MKT. NZD.). No. 7-54. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Bursa'da Kütahyalı Şeyh İsmâil'in Ahaliyi İğfâl Etmekte Olduğundan Münasib Bir Mahalle Tard Olunmasına Dair Vefik Efendi'nin Şukkası* (MVL). No. 666-66. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- Osmanlı Arşivi (BOA), *Kayseri'de Sürgün Kütahyalı Evliyâzâde Şeyh İsmâil Hakkı Efendi'nin Affına Dâir Kayseri Meclisi'nin Mazbatası (1. Anadolu) (MVL)*, No. 709-33, 2. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- Bursalı Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri*. 3 Cilt. Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2000.
- Düzen, Cem. "Tanzimat Dönemine Karşı Bir Suikast Teşebbüsü: Kuleli Vak'ası". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19/1 (Haziran 2017), 108-127.
- Güler, Kadir. *Kütahya Şairleri I*. Kütahya: Kütahya Valiliği Yayınları, 2010.
- Gültaş, Serhat. "Bir Biyografik Kaynak Olması Bakımından Bahâr-ı Şemsî". *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* 7/17 (Mart 2020), 87-118.
- Güner, Hamza. *Başlangıcından Günümüze Kadar Kütahyalı Şairler*. Kütahya: Kütahya İl Basımevi, 1967.
- Haksever, Ahmet Cahit, *Modernleşme Sürecinde Mevleviler ve Jön Türkler*. İstanbul: H Yayınları, 2009.
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal. *Son Asır Türk Şairleri*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969.
- İsen, Mustafa – Horata, Osman. "Tarihi Gelişim". 60-176. *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. ed. Mustafa İsen. Ankara: Grafiker Yayınları, 2009.
- Macit, Muhsin. "Ses Yapısı". *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. ed. Mustafa İsen. 177-250. Ankara: Grafiker Yayınları, 2009.
- Mehmed Şemseddin. *Bursa Dergâhları Yedigâr-ı Şemsî*. haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy. Bursa: Uludağ Yayınları, 1997.
- Onaran Burak. *Padişahı Devirmek: Osmanlı İslahat Çağında Düzen ve Muhalefet Kuleli (1859) Meslek (1867)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.
- Öztoprak, Nihat. "Elifnamelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri". *Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu Bildiriler-2*. 2/817-829. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, 2009.
- Seyfeddin Bosnevî. *Manzûme-i Bosnevî*. İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, Mc_Yz_K_0443, T811 BOS 1281 H1, 1-17.
- Tek, Abdürrezzak. "Sa'dilik ve Sa'diyye Kültürünün Bursa'daki Temsilcileri". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/1 (2009), 225-246.
- Türkmen, Zekeriya. "Müşir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 32/160-161. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Uzunçarşılıoğlu, İsmail Hakkı. *Kütahya Şehri*. İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası, 1932.
- Ünver, İsmail. "XIX. Yüzyıl Nazım ve Nesri". *Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikler*. 8/99-103. İstanbul: Söğüt Yayınları, 1989.
- Varol, Muharrem. *İslahat Siyaset Tarikat Bektaşiliğinin İlgası Sonrasında Osmanlı Devleti'nin Tarikat Politikaları (1826-1866)*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2013.
- Virânî Baba. *Divan*. İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler Koleksiyonu, Bel_Yz_K0687 T811 VİR 1, 1-192.